

HELYTÖRTÉNET, EGYHÁZTÖRTÉNET, NÉPI VALLÁSOSSÁG

Kocsis Antal–Sárvári V. Zsuzsa: „*Gunarasban templom lesz . . .*” Adatok a gunarasi egyházközség életéből. Agapé, Újvidék, 1995

Örvendetesen gyarapodó vajdasági magyar helytörténeti-helyismereti kiadványaink sorsát az ún. kisebb könyvkiadók hathatós támogatása nélkül immár nem tudjuk elképzelni. Új könyveink megjelentetésében elévülhetetlen érdemei vannak az újvidéki Agapé, a tóthfalusi Logos kiadóknak, a JMMT, a Cnesa, az Életjel kiadói tevékenységének. Hiszen a régebbi s nagyobb Forum nem tud minden igényt kielégíteni.

Vallás- és egyháztörténeti publikációink száma is szaporodik napjainkban. Külön érdeme ezeknek a könyveknek, hogy a népi áhítat különböző megnyilvánulási formáit is számba veszik, bővítve így a vajdasági magyarság laikus szakralizmusáról eddig szerzett ismereteinket.

Az Agapé új könyve egy bácskai egyházközség, Gunaras életéből mutat be adatokat, illetve figyelemmel kíséri e közép-kelet-bácskai település létrejöttét, egyházközségének megszervezését, életét. A könyv egyik szerzője, Kocsis Antal, már egy előző publikációban (*Isten dicsőségére emeltette . . .*, 1994) jelezte érdeklődésének irányát. A másik pedig Sárvári V. Zsuzsa, a magyar néprajzi kiadványok értő kritikusa, aki az előzőleg említett könyv lektora volt, a jelen kiadványban már társszerzőként szerepel. Könyvük bevezető részében történelmi áttekintést kapunk az általuk feldolgozott vidék múltjából, a kereszténység itteni elterjedéséről, a vallási élet korábbi formáiról, intenzitásáról. Kutatott területükön, Gunaras környékén feltételezik két Árpád-kori település, Turol és Kopolya létezését, valamint templomot is az egykori Turol faluban. Töviskésről pedig térképek bizonyítják, hogy az 1700-as években lakott település volt, s később lett tanyavilág Szökesor néven, ma pedig csak öt-hat lakott szállás. Szerzőink régészeti és a múltba nyúló helytörténeti kutatásokat is végeztek, s szinte bizonyosra veszik az egykori Töviskés falunak és templomának helyét.

A mai Gunaras Mohol határrésze volt. Önálló életet az 1870-es években kezdett élni, amikor ismert juhászfalu hírében állt. Egyházközségileg is Moholhoz tartozott. Azonban a XIX. század végére, a XX. század elejére olyan számban megnőtt lakossága, hogy önálló lelkészre s lelkészségre is igényt tartott. 1922-ben érkezett az első római katolikus pap Gunarasra. Templom híján a vasárnapi istentiszteleteket egy magtárépületben tartották a Hermecez-tanyán, s az imaházban már jelen voltak a vidéken kedvelt szentek képei, szobrai (Szűz Mária, Veronika, Szent Teréz, Jézus Szíve, Prágai Kis Jézus). Egyházilag akkor Gunarashoz tartozott Nagyvölgy, Kutas-pusztá (Drea), Töviskés (Szöke-sor), Kincstár-sor és a péterrévei tanyák. Templomukat, melyet Beck Henrik építész tervei alapján építettek, 1925. szeptember 8-án szentelték fel. A főoltárt, több kegytárggyal együtt, a nyugat-bácskai Prigrevica–Szentiván falu ajándékozta, míg az oltáron álló Mária-szobrot Domány Pál ajánlotta fel az új templomnak. Véd-szentje is a Boldogságos Szűz Mária lett, búcsúnapja pedig Kisboldogasszony ünnepe, szeptember 8-a. A szerzők, az egyházközségi levéltár okmányait felhasználva, részletesen foglalkoznak a templomépítés körülményeivel, a harang öntetésével, a bútorvásárlással, az öröklámpás, a szenteltvíztartók, a prédikációs szék, a lobogók beszerzésével, a festetéssel.

A temető is hozzátartozik az új egyházközség életéhez. Erről így vallanak: „A századfordulón Gunaras és a környező tanyavilág lakosai temető híján halottaikat a legközelebbi falvakban temetik el, ami rossz idő esetén szinte kivitelezhetetlen volt. Ez az áldatlan állapot arra készítette a település lakóit, hogy kezdetben egyházi és világi engedély nélkül helyben temetkezzenek. Így került sor Gunarason az első nem hivatalos temető megnyitására a századfordulón, a Szántó család birtokán. Az adatközlők szerint mintegy 8–10 alkalommal hantoltak ebben a kistemetőben.” Itt kell megjegyeznünk, hogy bácskai, bánáti szórványtemetőink kutatása feladata még helyörténészeinknek, néprajzkutatóinknak egyaránt.

A terület szakralizációja azonban nem a templom felépítésével kezdődött meg. Az áhítat, a kegyes gyakorlat, avagy fogadalom szülte feszületek, kereszték már korábban is jelezték a katolikus hívők s vallásuk jelenlétét a vidéken.

A templomkereszték közül csak egyet, a mait ismerik a szerzők, három pedig a feltételezett középkori települések templomain lehetett, illetve egy az első gunarasi imaházon.

A temetőben is, azonnal a használatbavétel idejében, kereszteket emeltek. A gunarasi temető első keresztjét fából faragták, később kőből készült alapra öntöttvas-feszületet állítottak, amelyen a corpus is öntvény. Érdekes adata a könyvnek, hogy a szomszédos Njegoševón, ahol a háború alatt székely telepések éltek (Istenáldás akkor a falu neve), ők is állítottak keresztet temetőjükben, amely „az ötvenes–hatvanas években semmisült meg”.

A máli gunarasi temetőben fogadalmi keresztet találunk. Állíttatója „Faragó Károly, aki átélte a második világháború borzalmaival, a lövészároktól a fogságig, mint hívő ember így igyekezett méltó módon megköszönni az Úrnak, hogy életben maradt és visszakerült övéhez”. Ugyancsak fogadalmi kereszt Gunaras legfiatalabb keresztje is, a fehér márvány Kocsis-kereszt.

Harangláb csak a szomszédos Nagyjáráson található.

Szökesor keresztje a legrégebbi a környéken, 1868-ból való, s nagyméretű homokkőfeszület volt rajta. Ezt felelőtlen emberek ledöntötték. Helyére díszes vaskereszt került. A kovácsoltvasból készült Kancsár-keresztben is vasfeszület áll. Érdemes megfigyelés, hogy amíg Közép- és Kelet-Bácskában s Bánátban is igen elterjedtek ezek a kőből készült talapzaton álló vaskereszték, addig Nyugat-Bácskában ilyenekkel nem találkozunk.

A Gunaras központú vidék keresztjein a corpusok sorra festettek. A kereszték jellemző tartozékai a feszület tövében álló Mária-szobrocskák. A kereszték anyaga fa, öntöttvas, műkő, illetve fehér márvány. Ez utóbbi az anyaga a templom előtti díszes keresztnek, amely Weigner Károly becsei kőfaragó műve.

Különleges látványú lehet a malomkőbe állított fakereszt a szomszédos Brazíliában, melynek corpora bádógból készült szép népi alkotás.

Pompás látványt nyújt az Obornjača piacterének végén álló, fából faragott Völgyi-kereszt, rajta a megfeszített Jézus festett öntvény.

A könyv írói a környék elvesztett keresztjeiről is hírt adnak.

A kereszték dedikációi sem mindig a sztereotip *Isten dicsőségére*. . . kezdetűek. Találunk mást is: *Dicsértessék a Jézus Krisztus; Teljes Szentháromság tiszteletére*. . . ; *Az irgalmas Megváltó dicsőségére*. . . ; *Ki Istenben bízük, az nem csalatkozik*. . . kezdő sorokat is. Az állíttatók nevét (férj és feleség) és az emeltetés évét általában feltüntették a kereszt alján.

Kocsis Antal és Sárvári V. Zsuzsa könyve újabb eredménye vallási múltunkra is tekintő kutatásainknak. Könyvük mottója intó figyelmeztetés mindannyiunknak: *Emlékezz a múltra, hogy legyjen jövőd!*

SILLING István

S Z Í N H Á Z

FIZIKUSOK

Az örület mindig társadalmi jelenség.

Legyőzni – ez a történelem tanítása, sajnos – nem lehet, de védekezésül ki így, ki úgy próbál tenni ellene valamit. Van, aki nem vesz róla tudomást, hagyja, burjánzzon, miközben ő megpróbál kikerülni az útjából (azt hiszi, lehet). S van, aki megpróbálja leleplezni: szónokol, cikkez, filmet készít, verset vagy prózát, drámát ír, vagy színházi előadást rendez. Ha kell, úgy véli, ez hatásosabb, túllicitálja – lássék a jelenség és tenyészete, amely élte.

Hernyák György rendezése az utóbbi változatot képviseli. Számára Friedrich Dürrenmatt egy emberöltővel ezelőtt írt komédiája nemcsak arra alkalmas, hogy lelepleződjön a társadalom örültjei, mint Mathilde von Zahnd, a púpos doktorkisasszony, aki frusztráltsága miatt kíván elégtételt venni a világon, hanem arra is, hogy a *Fizikusok* által megmutatkozzon – most, mert a színházi előadás mindig a mostról szól! –, hogy az egész világ örült, s ezt használ(hat)ják ki a legörültebbek.

Szándékának megfelelően Hernyák úgy dönt, hogy színészei közül a három fizikus és a detektívfelügyelő s helyszínelő csapata a lehető legnagyobb mértékben túlozzák az örültséget: a fizikusok (Newton: Vukosavljev Iván, Einstein: Mezei Zoltán, Möbius: Szilágyi Nándor) nemhogy ripacskodnak, hanem mint a Tarzan-filmek majma ugrabugrálnak, székre, asztalra másznak (csak azért nem lógnak a csilláron, mert csillár nincs!). A felügyelő (László Sándor) nem a Poirot- vagy Derrick-féle elegáns fajtából való, inkább a lestrapált külsejű Columbo hadnagyot idézi, csak egzaltáltabb s még slamposabb, olyan nagyon vidéki zsaru, s hozzá hasonlóak munkatársai, az óriásira dagadt, állandóan zabáló, guszta stalan törvényszéki orvos (Giricz Attila) és a két rendőr, az álomszedzék fényképész (Cservénák Vilmos) s a lenyalt fejű, csibészkepű jegyzőkönyvező (Csernik Árpád). Ők négyen lennének hivatottak képviselni azt a külvilágot, amely semmivel sem különb, mint egy zárt intézet. Viselkedésükkel kell(ene) igazolniuk azt a tételt, miszerint a világ tulajdonképpen – örültek háza, ahonnan okosabb egy zárt intézetbe menekülni, és tettetni (de hogyan, s miért így?) a bolondot. Az összetévesztésig hasonló örült kül- és zárt világnak, sugallja az előadás, megvannak az áldozatai (a megölt nővérek, akik szerelmeseik voltak, és boldogok szerettek volna lenni), az eszközeik (a nővéreket felváltó izompacsirták, akik pénzért mindenre kaphatók) és a vámszedői is. Ez utóbbi Mathilde von Zahnd ideggyógyász, aki a szerephez öregített, tipegő járású, púppal megáldott Banka Livia tolmácsolásában a maga valóságosságával mintegy ellenpontja a „fizikusok” és a „nyomozócsapat” túlzásba vitt örültségének, mígnem végül róla is kiderül, hogy mindenkinél örültebb, és – mivel pénze, tehát hatalma van – a legveszélyesebb is.